

Més cap al Princ, corresponent amb l'oposició entre *rogle* i *rull*, i allà aquests objectes tenen el nom sense la -g: «un *rulo* per apanyar l'era» Bellestar de la Tinença; a La Pobra de Cérvoles i la de la Granada *rúlos* són 'els rocs rodons que l'aigua arrenca del pinyolenc, palets' (1936). la conservació de la -o en aquest mot sembla revelar origen mossàrab A les Illes hi ha formes amb -il-: a Mancor m'explicaren *er rulló* com «la pedra cònica de sa tafona» (1964). «els tafoners --- feien la truiada amb dalit --- l'aigua rotja ratjava bimbolletjant dels esportins inflats, la caldera bullia despedint gran fumera; el cavall, més endins, triava pausadament, fent rodar el *rulló* y estrenyent la pila de la premsa», JnRosselló (*Maryoc*, 31). Val merid. *ruló* (veg. cita a *menada*), *Canyissaes*, 104; *rulló* m. pedra cilíndrica relativament grossa» id, gloss. de SGuarner.

A Aragó hi ha formes relacionades però presentant el tractament rigorosament popular del grup -CL- com -yl- i de ò amb diftong, tal com el nostre *rull*: *ruélo* «piedra redonda para enrollar la era» a Loarre (Kuhn, *RLiR* xi, 21), també a Gistaín i a Plan de Gistau (BDC xxiv, 179) així com en els glossaris aragonesos de Borao i de Coll Altabás; nav. *ruejo* 'cascajo', a Sangüesa, *ruello*, *ruejo* en P. J. A. *Jarque*, a. 1660 (MzP1, *RFE* vii, 19). *Ruellos* a Ansó i Fago: 'ciris prims entrotllats' (Bergmann, *Grenzgebiet Aragon-Navarra*, 97)

Rull m. 'segment d'un tronc d'arbre tallat en forma de cilindre', 'rínxol de cabells' [1385, i el collectiu **rullada*, 1345], és el resultat del ll *rōtūlus* (supra), canviat en **rōclu*, segons la norma fonètica rigorosament popular; d'aquí es deduí l'adj. *rull* 'arriurat, cresp' [1334]. *Rullada* collectiu (més aviat que nom d'acció de 'fer rulls') sovint en docs. ross. de mj segle XIV: «totam *rullatam* sive *fustam*» a 1347 (llatinitzat i en acusatiu, *rullatam* = cat. *rullada*, però *fustam* és cat. pur i per tant collectiu, car el seu primitiu, en ll. era *fustus*, *fustem*, i en el cat. d'aquest temps era *fust* més que *fusta*), «han ús de carbonar e de *rullada*» i «arbre per fer *ruylada*» tots dos en l'any 1345 (*InvLC*). D'aquest collectiu es dedueix que *rull* en el sentit de 'segment cilíndric de tronc' ja era mot existent i vell pel mateix temps; poc més tard trobem ja el primitiu *rull*, llavors en el sentit de rotllo de coses teixides: «8 *ruls* o pesses de Vianès, 8 pesses et un *rull* de Vianès, ligats in unam cordam» a. 1385 i a 1386 (ibid.).

Aplicat als cabells es documenta primer com a adjectiu i és natural perquè en escrits hi ha poca ocasió de parlar dels rulls d'una cabellera i sí molta més de referir-se a les persones que tenen els cabells rullats o cresps, o dir-ho adjectivament dels cabells d'una persona. OPou en la part dedicada a les PARTS DEL COS: «los cabells capillus; cabells blancs ---; cabells crespos o rulls: cirrus, -rri, cincinnus, -ni; lo qui té cabells crespos o *rullats* o crespsats cincinnatus, calamistratus» (*ThPu*, 245); aquí, de la traducció llatina i alhora del contrast amb el *rullats* següent, es dedueix que posa *rulls* en el sentit de 'rínxols' subst, encara que ho aclareixi amb la sinonímia «cabells crespos»,

mentre que amb el valor adjectiu se serveix de *rullat*.

Verdaguer ja usava *rull* subst. en l'esborrall de l'*Atl.* (versos mantinguts en la versió definitiva) «Va encara pels abismes tombant, rodoladissa, / quan Gerió, allunyant-se'n, a Hesperis gira 'ls ulls / y, en sa ilusió, com rosa de bosc esfulladissa, / li besa 'ls polsos que ornian, com marc, sedosos *rulls*», «fan repensió als esforços darrers de la puresa. / mes tornan a ma cara, bella en mala hora, 'ls ulls: / y al cel volant lo gení beneyt d'ignocentesa, / amaga 'ls seus plorosos, ab sos finíssims *rulls*», *Atl* viii, 23d, vi, 24d; «Guifre --- troba a Gentil --- / a la primera empenta que li dóna / lo capbuja y rebat per l'estimball / --- / de congesta en congesta als peus li cau / --- / ella cau-li damunt, y ses companyes / los ploraren tres dies a tots dos / --- / a la tercera aurora ella 's retorna, / son plor exuga ab sos sedosos *rulls*, / no voldria plorar, mes sempre hi torna, / què poden fer, sinó plorar, sos ulls?», *Can.* vii, 494. «Obrint i tancant els ulls, / et veig i no et veig, Roseta, / a contraclaror dels *rulls* / de la treua mig desfeta». «Imatges resplendents, que jo he encès en la vida, / ai de mi quan us perdin, per sempre més, els ulls! / Els llibres i la casa, amb tant deler bastida, / ressonant i humida / de l'ona, que al davant plega i desplega els *rulls*!», Coromines (*O. C.*, 1311, 1175).

De *rull* subst. es podia treure com a adjectiu *rullat*, però també se n'extragué en català un adjectiu *rull*, *rulla*; lingüísticament era fàcil el trànsit, i encara el facilitaria l'equívoc en les construccions apositives, enumeratives i predicatives (*cabells rulls* = *cabells rínxols* ---; *cabells, rulls, boca, ulls, tot li ho besà*, p. ex.), que es podien entendre com incloent un adjectiu en el sentit de 'rullat'; i V. infra la frase de JnEsteve. El cas és que l'adj. *rull* ja apareix també des d'antic: «los pèls d'él són negres e *ruls*», *VidesR* (ms B), traduïnt «capilli ejus *crispi* et *nigri*» de l'original (p 541); «¿Qui t poria dir que ells, en haver llurs cabells, semblants a fils d'aur, crespsats e *rulls*, no usen de totes aquelles coses que dessús has dit que fan les dones?», BMetge (*Somni* iv, *NCl*, 153.28); «una agulla de ferre calenta embolicada entre los cabells, los fa tornar *rulls*», JnEsteve (*LiEleg.* a-6-v); «los cabells *rulls*», *Decam* iv, § 5, 259.2 (trad. «la capellatura crespa»). D'altra banda aviat s'aplicà també als cuiros i pells de peluix crespat: «unum mantellum cum pellibus *rullis*» a. 1363, «300 caude de erminis et 10 duodene de pells *rulles*» a. 1391, *InvLC*; i ja 1334 (*AlcM*, § 2).

En aquest sentit el mot ha restat ben viu en val., ben poc en els altres dominis lingüístics: «*rull*: rufo, crespo», Lamarca, *Dicc*; «cabells *rulls* y aspres», MGadea (*T. del Xè* iii, 109). I també aplicat a la persona de cabells arriurats o cresps: «Tomaset el *rull*» malnom d'un popular morellà (revista «*Vallivana*», any 1904, p. 276), un bon pràctic de Benassal, de 75 anys, que m'havia d'acompanyar pel terme, me'l presentaren fa 22 anys amb aquest sobrenom; una dona dita la *Rulla* devia donar nom a la *Vaquerna de la Rulla*, del carrer del Gin, molt reputada a CastPna en el segle XIX (Traver, *Antigs CastPna*, p 158), i en el terme de la mateixa ciutat hi ha encara en dos llocs